

ВСИЧКО ДА СТАВА ЗА ПОУКА

Шопов, Т., Софрониева, Е. (2018). *Всичко да става за поука*.
София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
181 с. ISBN 978-954-07-4366-0

Радияна Дринова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

„Всичко да става за поука“ е заглавие, което в първите дни на 2018 г. привлече вниманието на специалистите в областта на методиката на чуждоезиковото обучение и на преподавателите по чужд език. Авторите на книгата – Тодор Шопов и Екатерина Софрониева, са утвърдени, добре познати и уважавани учени с богат теоретичен, практически и професионален опит, споделен в поредица от специализирани научни изследвания в контекста на съвременните приоритети, тенденциите и перспективите на развитие в сферата на преподаването и усвояването на чужд език.

В представения научноизследователски проект вниманието на авторите се фокусира върху проучване на факторите, влияещи на успешното учене на втори език, с цел постигане на по-голяма ефективност в практиката на обучение, учене и усвояване.

Изследователските интереси на специалистите акцентират върху факторите на успеха, които влияят в две основни направления – прилагането на стратегии на учене и ролята на личностните качества. В този смисъл е и изведенният изследователски въпрос: „Дали стратегиите на учене и личностните качества оказват влияние върху учебните постижения в обучението по втори език?“. Именно този въпрос направлява положените многогодишни изследователски усилия в проучване на темата за „високи учебни постижения в ученето на втори език“ с цел да се „повишат ефективността и ефикасността на педагогическото въздействие“.

Книгата съдържа увод, седем глави и заключение и е структурирана по начин, който дава възможност на читателя да съсредоточи вниманието си върху всеки значим елемент, вложен в концептуалната рамка на научноизследователския проект. Уводът е приоритетно ориентиран към „високите учебни постижения на успешния учещ“. Описани са опитите на значим брой известни изследователи да анализират и систематизират основните характеристики на „добрия/успешния учещ“. За целите на изследването авторите обобщават релевантните фактори за учебните постижения по втори език, представяйки „теоретичен модел с класификаторна дихотомия“, който включва два компонента – стратегии на учене и личностни качества. Всяка от седемте основни глави описва и анализира проведените от Шопов и Софрониева емпирични проучвания на факторите. В заключението са представени, систематизирани и анализирани резултатите от научноизследователския проект, обобщени в пет стойностни твърдения по отношение на факторите, от които зависи или не зависи успешното учене на втори език.

В първа глава – „Научноизследователски проект“, са описани основните елементи, вложени в проекта. В методологичен план, за да даде отговор на изследователския въпрос, изведен като хипотеза в увода, проучването залага на триединството между теория, план и практика. На теоретично ниво, изборият от авторите изследователски метод дефинира три основни форми на изследване – системно и управлявано/наблюдавано, емпирично, самокоригиращо. Изследователският план осигурява връзката между теоретично ниво и практическа реализация на метода. Практическият компонент се свежда до изпълнение на изследователския план и представяне на диаграма на потока на данни, която придава функционална стойност на изследването.

Анализът на педагогическия контекст недвусмислено ситуира проекта в съвременните условия на „постметодическо състояние на обучението по втори език“. За да дефинират концептуалната рамка на научноизследователския проект, авторите се позовават на представителна извадка от психологически и психолингвистични изследвания на отношението между „личност и подходи към учене“. Представен е модел на Шуман, който оценява съществената роля на „афективната/емоционалната същност на социално познание“. В резултат на направените изводи специалистите предлагат контекстуален модел на учене на втори език, който интегрира три фактора на езиково учене – учебен успех, учебни стратегии на учещия и личностни характеристики. Хипотезата е, че учебният успех зависи от личностните характеристики и стратегиите на учещия. Като основа на изследователското проучване, моделът създава необходимите условия за автономност и активно учене, вземане на решения и поемане на отговорности, управляване и планиране на собствената дейност.

В самото начало на втора глава – „Учебните стратегии на добрия учещ“, авторите дефинират конструкта „учебен стил“, анализират връзката между учебните стилове и личностните качества на учещия, представят проучвани-

ята по темата и моделите, разработени от световноизвестни експерти в тази област, предлагат свой инструмент за установяване на личностни качества. Разсъжденията относно учебните стилове и личностните качества ориентират изследването в посока избор на учебни стратегии на учене, които да осигурят реализирането на учебния стил. Анализът на учебните стратегии, съответстващи на учебните стилове, дава възможност на специалистите да идентифицират характеристиките на добрия учещ и да акцентират връзката между учебен стил, стратегии и мотивация.

Следвайки научноизследователския план, Шопов и Софрониева в сътрудничество с колеги правят емпирично проучване на учебните стратегии по втори език, анализират данните от изследването, представят резултатите. Направеният извод потвърждава изследователската хипотеза, че изборът и прилагането на стратегии за учене на втори език е дейност, която може да се управлява. „Добрият учещ може да „учи как да учи“ и това да направи педагогическата работа по-ефективна“. Това дава основание на авторите да формулират твърдение 1: „Съществува зависимост между някои учебни стратегии, прилагани от учещия, и успешното му учене на втори език“.

В трета, четвърта, пета и шеста глава на книгата авторите се фокусират върху изследване на афективните/емоционалните фактори, които оказват въздействие върху познавателните способности на учещия.

Трета глава е посветена на „Самооценката на добрия учещ“. Самооценката се анализира и дефинира като конструкт. Цитирани са много именити специалисти в опит да се открие връзка между самооценка и учебни постижения. Литературата по педагогическа психология дава повод на учените да противопоставят две научни становища. Едното възприема съществуването на положително взаимодействие между висока самооценка и висок учебен успех, докато второто отхвърля възможността самооценката да влияе на успеха.

Задача на специалистите е да пристъпят към проучване на самооценката на учещия втори език. Изследването е емпирично и от количествен тип. Целта е да се приеме или отхвърли хипотезата, че „по-високата самооценка е причина за по-високи учебни постижения“ в обучението по втори език.

След направеното проучване анализът на резултатите не доказва връзката между положителна самооценка и успешно езиковосвояване. Направеният извод води до становището на специалистите, че обучението, ученето и усвояването на втори език е сложен процес и не се влияе от един общ фактор, какъвто е самооценката. Допуска се зависимост на процеса от специфични фактори, но това е теза, която следва да се докаже. По мнение на екипа отправна точка за следващите изследвания би следвало да бъде хипотезата за „усвоената самоефикасност“, представена в проучването на Софрониева за „влиянието на овладяването и прилагането на нови методи за езиково обучение в педагогическата практика на студенти от Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

В края на трета глава авторите формулират твърдение 2, което гласи: „Не съществува зависимост между самооценката на учещия и успешното му учене на втори език“.

В четвърта глава – „Локусът на контрол на добрия учещ, се разглежда разликата в поведението на хората и причинно-следствените връзки, които някои от тях търсят у себе си, а други отдават на влиянието на външни неконтролируеми фактори. Разликата в поведението намира своето обяснение в психологическата теория за локуса на контрол.

Вниманието на авторите се насочва към проучване на резултатите и направените изводи от специалисти, изследвали учителския локус на контрол и връзката между локуса на контрол и учебните постижения на учениците. По отношение на учителския локус на контрол прави впечатление изводът, че учителите с вътрешен локус на контрол са уверени, че могат да контролират обучаваните и учебната ситуация, имат по-висока самооценка и постигат по-голяма ефективност в практиката на обучение, докато тези, които имат външен локус на контрол, не могат да владеят обучаваните и учебната ситуация, имат по-ниска самооценка и не постигат необходимата ефективност. Освен това проучванията на много специалисти, представени в книгата на Шопов и Софрониева, доказват наличието на зависимост между локуса на контрол и учебните постижения на учениците. В пряка връзка с всички изследвания, на които се позовават авторите, е изследването на Софрониева и Данова, което „разглежда връзката между „психологическите конструкции „учителска ефикасност“, „локус на контрол“ и „признаци на личността“ на учителя“ (Sofronieva and Danova, 2015), както и търсената „връзка на високи нива на изразяване на емпатия и емпатична загриженост и силен вътрешен локус на контрол при учещи и учители“ (Sofronieva, 2016).

За нуждите на проучването на локуса на контрол на учещия втори език, описано в следващите страници на четвърта глава, авторите избират „Скалата на Ротер“ за измерване на локуса на контрол, с уточнението, че се използва българската версия на скалата. Проучването се прави с цел да се установи „връзката между конструкта „локус на контрол на личността“ и успеха на индивида в ученето на втори език“. Изведената работна хипотеза предполага, че засиленият вътрешен локус на контрол гарантира по-успешно учене и усвояване на втори език.

Анализът на данните от емпиричното проучване потвърждава изследователската хипотеза. Резултатите доказват, че съществува положителна зависимост между конструкта „локус на контрол на личността“ и по-високите учебни резултати. Силният вътрешен локус на контрол повишава успеха в ученето на втори език. Изводът е, че локусът на контрол е личностен фактор, който оказва положително влияние за успешното усвояване на езика. Следва формулираното от авторите твърдение 3: „Съществува зависимост между локуса на контрол на учещия и успешното му учене на втори език“.

В пета глава – „Тревожността на добрия учещ“, изследователският интерес на специалистите се насочва към фактора тревожност и неговото влияние върху учебните постижения в езиковото обучение. Сериозният и задълбочен анализ на съвременните психологически изследвания води до убеждението, че съществуват сложни зависимости между тревожност и контролиране на вниманието, между тревожност и понижена самооценка, което може да провокира негативно влияние на тревожността по отношение на успеха в обучението по втори език. Хипотезата, че разликите в равнищата на тревожност са потенциален фактор за отчетени разлики в учебните постижения на индивида, не е доказана, но се приема за допустима.

Представено е емпирично проучване на чувството на тревожност на учещия втори език, осъществено от Шопов и Софрониева със съдействието на екип от специалисти. Авторите поставят изследователския въпрос: „Дали тревожността повишава учебния успех на учещите, или го понижава?“. За да установят какъв е ефектът на емоцията „тревожност“ върху учебните постижения в обучението по втори език, експертите прилагат „Тест на Спилбергер“ – изследователски метод, предложен от американския психолог Чарлс Спилбергер.

След направеното първо проучване анализът и отчетените резултати доказват, че „психологическите аспекти на личността имат значение за успеха в обучението по втори език“. Възникват обаче други въпроси, свързани с влиянието на афектите, емоциите и чувствата върху учещия, зависимостта между волята и действието, какво означава „склонност или дарба за езици“, които провокират друг анализ и тълкуване на събраните данни в търсене на отговори на поставените въпроси и достигане до категорични изводи. Авторите заявяват, че „в този последващ анализ на данните „разглеждат емоцията „тревожност“ като единен конструкт и фактор в обучението“, с уточнението, че се проучва „ефектът на чувството за тревожност, като една цялостна емоция, върху учебните постижения в обучението по втори език“.

Направените изводи след втория анализ на данните потвърждават, че тревожността влияе върху учебните постижения в обучението по втори език, което доказва по безспорен начин изведената хипотеза за съществуване на „обратнопропорционална корелационна връзка между тревожността и учебния успех на учещите“. При тълкуване на тревожността, като състояние и като признак, няма разлика в резултатите. И двата анализа утвърждават значимостта на чувството за тревожност като фактор в обучението по езици.

В заключение авторите обобщават резултатите и извеждат становището, че „съществува зависимост между общото чувство за тревожност (състояние и признак) и успешното езикоусвояване“.

Пета глава завършва с формулиране на твърдение 4: „Съществува зависимост между тревожността на учещия и успешното му учене на втори език“.

Заглавието на шеста глава – „Емпатията на добрия учещ“, извежда на преден план въпроса за емпатията, който се обсъжда, дискутира и изследва от специалисти в различни сфери на научната дейност. Авторите цитират и анализират изследвания на проявите на емпатия в нейните два основни аспекта – емоционален/афективен и когнитивен.

Следва проучване на емпатията на учещия втори език, което се позовава на изследване на ролята на емпатията в езиковото обучение сред студенти по педагогика в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, направено от Софрониева през 2010 – 2012 г. Една от целите на изследването, която има отношение и може да се дефинира като цел, заложена и в научноизследователския проект, представен в книгата, фокусира изследователския интерес върху важноста на емпатията. Изследва се способността за емпатия като релевантна характеристика на добрата комуникация и междуличностните взаимоотношения в класната стая. Задачата е „да се измери емпирично способността за емпатия на студенти по педагогика и да се анализират връзката и съотношението между стойностите, отчетени по скалите на емпатия, и учителските профили“. Приложени са две скали за измерване на емпатията – „Поведенческата скала на Кеймбридж“ („Коефициент на емпатия за възрастни“) и „Индекс на междуличностна реактивност“. Проучването, представено в настоящото изследване, разчита на версии, разработени на български език (Sofronieva, Shopov and Tanushev 2010). Обект на анализ са „връзката и съотношението между различните учителски профили и стойностите, отчетени по двете скали на емпатия“.

Заложената в изследването хипотеза, че съществува връзка между учебните постижения на студентите и способността им за емпатия, се проверява и потвърждава с „Тест на Пирсон“. Корелационният анализ отчита връзката между успеха, измерен по Поведенческата скала на учителя (ПСУ/ТВР), и „емпатията на студентите, измерена по скалите на емпатична загриженост, фантазия и коефициент на емпатия“. Анализът на резултатите и направените изводи регистрират тенденция на „повишаване на нивата на емпатия при студентите с повишаване на техните учебни постижения“.

Обобщените резултати от проведеното емпирично изследване и научноизследователските проучвания по темата потвърждават авторската теза, че съществува връзка между чувството за емпатия и успешното усвояване на езика. Формулирано е твърдение 5: „Съществува зависимост между емпатията на учещия и успешното му учене на втори език“.

Седма глава – „Учебен успех по втори език“, акцентира върху третия компонент на контекстуалния модел на научноизследователския проект, който залага на три фактора в ученето на втори език – личност на учещия, учебни стратегии, учебен успех. Моделът е представен в първа глава на книгата. Тъй като ученето е подчинено на другите два фактора – личност на учещия, учеб-

ни стратегии, моделът е наречен „контекстуален“. Връщаме се към хипотезата на изследването и твърдението, че учебният успех зависи от личността на учащия и учебните стратегии, които той прилага.

В седма глава третият компонент на контекстуалния модел се представя, анализира и оценява като конструкт „езиково владееене“, който е дефиниран от авторите като „цялата човешка способност и изпълнение на езиково общуване“. Представен е авторският обобщен модел на езиковото владееене, наречен „15 кутийки“. Той съдържа „15 общи елемента, разположени на 6 равнища“. Моделът обобщава разбиранията за шестте равнища на езиково владееене, представени в *Общата европейска референтна рамка за езиците*. Конструктът „езиково владееене“ е описан като „съчетание от две измерения – езикова комуникативна компетентност и речево комуникативно поведение“.

Заключението в края на книгата систематизира и представя в обобщен вид крайните резултати от реализирания научноизследователски проект и дава категоричен и аргументиран отговор на въпроса „от кои фактори зависи учебният успех“.

Неоспорим принос на авторите са: описаният контекстуален модел, който представя трите фактора на езиковото учене и служи за референтна рамка на научноизследователския проект, и представените теоретични и емпирични доказателства, които потвърждават изследователската хипотеза, че „учебният успех зависи от личността на учащия и от неговите учебни стратегии“. Направеното проучване показва, че има и изключение – самооценката не е фактор, който влияе на учебния успех.

Искрено се надявам представената рецензия за книгата „Всичко да става за поука“ с автори Тодор Шопов и Екатерина Софрониева да провокира интереса на читателите, и съм убедена, че всеки самостоятелно ще оцени стойността на научноизследователския проект, представените анализи, резултати, изводи и значимостта им за успешното учене на втори език.

LET ALL THINGS BE DONE UNTO EDIFYING

Shopov, T. & Sofronieva, E. (2018). *Vsichko da stava za pouka*.

Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“.

181 p. ISBN 978-954-07-4366-0

✉ **Ms. Radiana Drinova, Assist. Prof.**

Sofia University

15, Tsar Osvoboditel Blvd.

1504 Sofia, Bulgaria

E-mail: radiana_drinova@abv.bg